

Irina SIMIONESCU (BARBU)
Universitatea Valahia din Târgoviște
Delia Mioara POPESCU
Universitatea Valahia din Târgoviște
George ENESCU
Universitatea Petrol Gaze din Ploiești

ROMANIAN HIGHER EDUCATION - STRUCTURAL CHANGES AND UNBALANCING RESOURCES

Theoretical
articles

Keywords

*Education,
Structural changes,
Higher education*

JEL Classification

I21, I23, I24

Abstract

An advanced economy needs an advanced society, economy is the product of the society in which it is embedded and on whose institutions it depends. In the process of structural reforms there are phenomena and assemblies of actions that are established as social processes in which everything changes. In this process developing human capital is wanted on the one hand, training of human resources available and on the other hand, adaptation of human resources at change. Institutions incorporated in the common framework of society are interdependent, regulatory framework and the links between them must be constantly reshaped by influences and interests of society in general.

Higher education found at the intersection of external challenges and internal economic and social dynamics, was faced with structural changes, the activities undertaken, being dependent on the level and sources of funding.

Introducere

Reforma structurală economică din România, a reprezentat un act de voință politică în urma schimbării regimului politic din cel dictatorial, într-unul democratic, în a cărei economie preponderentă sunt legile concurențiale. Modificările structurale au avut la bază scopul politic declarat al îmbunătățirii rezultatelor macroeconomice și în final al bunăstării naționale. România ultimilor decenii însă s-a caracterizat prin perioade scurte de stabilitate macro-economică urmate de perioade lungi de evoluție descrescătoare, de politici bugetare de austeritate, cu urmări negative în toate domeniile sociale. Salariile reale și investițiile au scăzut, șomajul a crescut, comerțul intern și extern a scăzut, deficitul bugetar au crescut, asistența externă necesară nu s-a materializat într-un mod eficient.

Sistemul educațional în mod implicit a fost afectat de dinamica în ansamblu a economiei și de modificările structurale ale acesteia. Schimbările structurale ale sistemului socio-economic românesc au determinat și o schimbare a mentalităților, a reprezentărilor sociale ale actorilor aflați în câmpul universitar. Prestigiul universității și al profesorului s-a erodat, iar mediul universitar a fost afectat de aceleași maladii ca și restul comunității, confruntându-se cu aceleași dificultăți pe care le are orice organism ce se confruntă cu schimbarea, iar "rezistența la schimbare este și ea un model" (Neculau A., 1999).

1. Reformele structurale și bilanțul schimbării

Accesul indivizilor la educație și cunoaștere sunt nevoi umane fundamentale, însă o serie de schimbări structurale și funcționale au afectat drastic economia României de la începutul reformei, provocând transformări majore și în aceste domenii. Acestea au condus la destabilizări la nivel macro dar și la dezechilibre la nivel individual, inegalități în distribuția bunăstării, afectarea sănătății individuale, a gradului de educație, instruire și multiple tensiuni sociale.

Printre principiile care au condus procesul reformelor economice se regăsesc:

- *Reforma economică este justificată, deoarece rezultatele sale contribuie la bunăstarea constitutivă a societății;*
- *Trebuie să se acorde atenția cuvenită și protecție subiecților economici care sunt cei mai sensibili la consecințele negative din procesul de reformă;*
- *Reforma economică este considerată un eșec în cazul în care prețul pe care societatea trebuie să-l plătească depășește capacitatea populației sau disponibilitatea de a o accepta.*

Antrenând grupuri și segmente sociale importante, efectele sociale ale reformelor

structurale au implicat schimbări negative legate de: roluri, statute și valori care din păcate nu pot fi justificate în mod rezonabil. Această relație cauze-efecte ale schimbărilor este oglindită schematic în Figura 1.

În afară de voința politică o a doua condiție de implementare a reformelor structurale economice a fost impusă de instituțiile financiare internaționale creditoare ale țărilor menționate anterior care au condiționat acordarea împrumuturilor de implementarea ajustărilor structurale. Si Uniunea Europeană a condiționat accesarea în rândul membrilor săi în schimbul aplicării unor reforme economice structurale. O abordare sugestivă a factorilor de influență a structurii economiei naționale în procesul de reformă este prezentată în Figura 2.

Cu toate că sunt puse în evidență în primul rând sursele externe de influență a economiei nu trebuie neglijată nici voința politică internă (sau lipsa acesteia) care are un cuvânt definitoriu în privința evoluției structurii economiei naționale. Influența politică și reglementările legislative sunt cele care fac diferența între o structură economică stabilită inertial și o reformă structurală, cu obiective bine definite, modalități și metode de acțiune clare și corespunzător aplicate.

Urmărirea modificărilor survenite în ansamblul economiei este foarte dificilă datorită eterogenității ei. Această eterogenitate face dificilă găsirea de indicatori comuni pentru toate categoriile de activități (indiferent de natura acestora, forma de proprietate sau alte criterii de clasificare), în baza cărora să se determine modificările din structura economiei într-un mod cât mai reprezentativ pentru toate sectoarele și ramurile economice.

În ultimii 25 de ani a existat o evoluție semnificativ conjuncturală a structurii economiei naționale ceea ce a determinat la nivelul mai multor sectoare sau ramuri regrese majore ale performanțelor economice sau sociale (și în serviciile publice).

Analiza structurii economiei românești în funcție de personalul angajat cu normă întreagă, evidențiază evoluția sectorului public comparativ cu alte sectoare de activitate (în sectorul public fiind inclus și învățământul universitar finanțat de la bugetul de stat). Analiza s-a făcut pe baza datelor puse la dispoziție de Eurostat pentru ultimii nouă ani. S-a ales un interval mai larg de timp pentru a fi subliniate modificările la care se supun aceste grupuri de activități. (Figura 3).

În ultimii ani se constată o scădere a ponderii personalului angajat în administrația publică, învățământ și sănătate, dar aceasta a urmat după șase ani de creștere aproape continuă. În contextul eforturilor de scădere a numărului personalului angajat în sistemul bugetar după anul 2009, această evoluție a ponderii, demonstrează cât de inelastic este acest segment al economiei în raport cu celelalte. Criza economică de după anul 2008 a

afectat toate sectoarele economice, numai că cele care au la bază relații concurențiale au reacționat mai rapid în acest context, față de cele a căror relații economice se bazează pe finanțare socială. Acest fenomen a determinat dificultăți în sistemul bugetar unde numărul personalului a avut un trend descrescător în raport cu celelalte ramuri economice.

Una dintre problemele cele mai importante dar în același timp și fragile o reprezintă echilibrul dintre dinamica schimbărilor structurale și suportabilitatea membrilor societății în sensul menținerii unei productivități crescute în activitățile pe care aceștia le desfășoară. Sectorul public în ansamblu, serviciile publice între care se numără și învățământul au avut foarte mult de suferit în acest context. În administrația publică în ansamblu și în fiecare dintre sectoarele bugetare au fost dezvoltate structuri care să servească diverselor cerințe birocratice, în deficitul activităților pragmatice, numai pentru a justifica absorbția persoanelor disponibile la un moment dat. Există teorii care susțin că tocmai această politică economică a dus și la problemele ulterioare apărute în sistem, mai ales cele privitoare la retribuirea personalului, veniturile salariale medii foarte mici la nivel bugetar generând și numeroase conflicte sociale.

O analiză a evoluției salariului mediu net pe sectoare economice, scoate în evidență principalele caracteristici ale economiei românești (Figura 4). Cu excepția sectoarelor bugetare, industria și în special ramurile industriale care furnizează produse de bază (energie electrică, energie termică, transport, industria extractivă), sectorul financiar, transporturile aeriene, activitățile de servicii în tehnologia informației și telecomunicațiile au salariile peste media națională, însă în industria prelucrătoare, agricultură și în turism, salariile se situează în zona de jos a clasamentului sub media națională. Sectorul hoteluri și restaurante are o medie foarte mică a salariilor, iar salariile cele mai mari sunt în domeniul privat.

Criza economică a condus și la o criză a forței de muncă pe piață cu repercursiuni asupra tiparelor de angajare și a condițiilor de muncă. Limitarea ocupării forței de muncă în sectorul public și nu numai, au făcut ca un număr redus de salariați să execute un număr mai mare de sarcini în condițiile unei reduceri constante a veniturilor reale.

2. Învățământul superior public –între schimbare și dezechilibrarea resurselor

La nivelul învățământului superior public înregistrarea unui trend constant descrescător al numărului studenților începând cu anul universitar 2009/2010, a avut la bază multiple cauze potențiale. Dintre acestea, ar fi de menționat, scăderea demografică, reducerea numărului anilor de studii la nivel de licență, datorită implementării sistemului Bologna începând din 2005, corelat cu

un număr mic de absolvenți de licență care se orientează spre studiile de masterat, scăderea numărului absolvenților cu bacalaureat, creșterea abandonului școlar în învățământul preuniversitar. La toate acestea se adaugă: pierderile realizate de cele mai multe din marile întreprinderi și slabele rezultate în plan economic generate de criza economică, accentuarea gradului de sărăcire a populației.

Până în anul 2008/2009 universitățile au compensat subfinanțarea din surse publice prin creșterea numărului de studenți cu taxă. În prezent această resursă este mult diminuată, fapt care pune grave probleme financiare și instituționale pentru multe universități. După creșterea relativ constantă a numărului de persoane înscrise în învățământul superior în perioada 1990-2007 a urmat o scădere accentuată a numărului de înmatriculări după anul 2008 (Figura 5). Cifrele evidențiază scăderea studenților înmatriculați în regim cu taxă pentru toate programele de studii, ceea ce a condus la reducerea semnificativă a ponderii studenților cu taxă din numărul total de studenți și implicit la diminuarea veniturilor universităților publice. Este așadar importantă scăderea cu 29% a numărului de studenți în anul 2014 față de anul 2008, anul cu cel mai mare număr de înmatriculări de după 1990, universitățile de stat fiind confruntate cu o scădere a veniturilor provenite din taxe de studii și o dependență mai mare față de fondurile bugetului de stat (CNFIS, 2015).

Învățământul superior se confruntă astăzi și cu alte probleme critice. Barierele de inegalitate structurală, limitează accesul spre această formă de învățământ a tinerilor din straturile sociale inferioare, a celor care trăiesc în zonele rurale, ceea ce se reflectă în scăderea nivelului de educație în societate, inadecvarea structurii sistemului de învățământ cu aspirațiile tinerilor, precum și cu cererile economiei.

În mare măsură o consecință a politicilor statului, concentrată pe alte obiective, în lipsa unor norme de promovare profesională și a unor principii competitive de funcționare a sectorului economic, instaurarea în rândul tinerilor a unor aspirații non-meritocratice, se reflectă astăzi printr-o scădere a nivelului de educație, iar în viitor printr-o slabă calificare a lucrătorilor. Mulți tineri (și părinții lor) pun pe planul secund învățământul, lucru vizibil mai ales în zonele rurale, unde alegerea muncii în gospodărie în detrimentul școlii reprezintă o practică comună.

Fără o politică educațională care să elimine inegalitățile sociale, obstacolul principal pentru tinerii din aceste familii, aceștia vor moșteni nu numai modelele de comportament ale părinților ci și un sistem de valori și un nivel cultural scăzut. Majoritatea țărilor dezvoltate din Uniunea Europeană au înțeles importanța pregătirii forței de muncă, mai precis pregătirea superioară a acesteia.

În consecință, de foarte multe ori, indiferent de problemele economice cu care s-au confruntat țările membre, au fost alocate resurse publice acestui sector.

Învățământul superior din România, nu a fost identificat ca fiind un domeniu-cheie pentru economie și prin urmare, în lipsa unei finanțări corespunzătoare, menținerea performanței presupune o serie de eforturi suplimentare din partea universităților.

Ca și în alte organizații, mediul de lucru al universităților din România a suferit modificări semnificative, ca răspuns la multiplele schimbări la care a fost nevoit să se supună, în condițiile unei permanente diminuări a resurselor. Reducerile de finanțare și creșterile în volumul de muncă sunt exemple de astfel de schimbări ce pot provoca mari dificultăți pe viitor, în reținerea și atragerea personalului de înaltă calitate.

Concluzii

Instituirea unor modificări structurale și sistemice fundamentale, este extrem de dificilă, întrucât implică și modificări structurale sociale care devin adesea cauza unor conflicte greu de rezolvat. Instituțiile și relațiile sociale care oprimă identitatea, recunoașterea socială, autonomia sau orice condiție prealabilă pentru dezvoltarea umană, creează un mediu de conflict. Unele situații conflictuale pot fi prevenite printr-o redistribuire a resurselor, furnizarea de locuri de muncă mai pline de satisfacții și oportunități în dezvoltarea individuală.

Legea Educației Naționale nr. 1/2011 nu a obținut rezultatele vizate în sistemul de învățământ românesc. Problemele complexe din acest sistem se datorează și faptului că funcționează atât ca mediu formator dar și ca mediu format, închistat uneori. Reformarea sistemului nu trebuie să vizeze numai obiectivele ce trebuie atinse ci și metodele de atingere. Noi schimbări cu efecte structurale sunt prevăzute pentru învățământ în Programul Național de Reformă derulat din 2014. Lucrarea de față susține imperativul evaluării impactului reformelor, deoarece orice reformă poate însemna progres sau regres, în funcție de modul cum este resimțită de subiecții asupra cărora se aplică. Nu trebuie să se susțină reforme pentru atingerea cu orice preț a unor obiective politice, neglijând omul atât ca actor al reformei dar și ca beneficiar. Procesul de schimbare trebuie să aibă cât mai mulți câștigători.

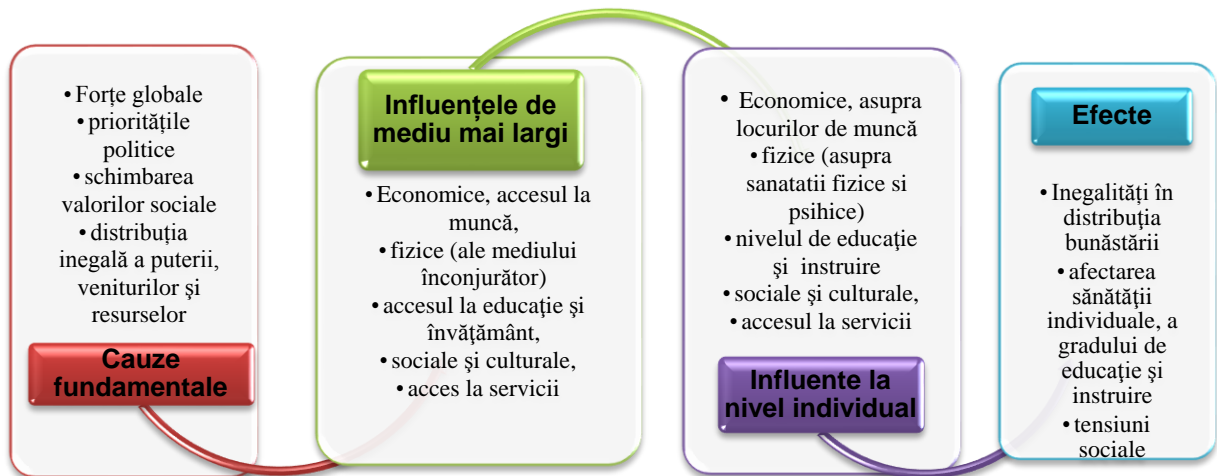
Bibliografie

- [1] Neculau Adrian, Memoria pierdută, Editura Polirom, Iași, 1999.
- [2] ***Raport public anual – 2014 Starea finanțării învățământului superior și măsurile de optimizare ce se impun, UEFISCDI-CNFIS, 2015, disponibil pe <http://www.cnfis.ro/wp-content/uploads/2015/07/CNFIS-Raport->

[public2014_final_20.06.2015.pdf](#), accesat la 15.03.2016.

- [3] *** Guvernul României - Programul Național de Reformă 2014, București, 2014, disponibil pe http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/nrp2014_romania_ro.pdf, accesat la 10.03.2016.
- [4] *** Institutul Național de Statistică – TEMPO - Online, Forța de muncă, Câștig salarial, disponibil pe, <http://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo2&lang=ro&context=15> accesat la 15.10.2015.
- [5] *** Institutul Național de Statistică, Publicatii statistice, Buletine statistice, disponibile pe <http://www.insse.ro/cms/ro/content/buletine-statistice>, accesat la 10.10.2015.
- [6] *** Eurostat, Employment by A*10 industry breakdowns [nama_10_a10_e], disponibile pe <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> accesat la 15.03.2016.

Figura 1. Relația cauze-efecte ale schimbărilor structurale la nivel social

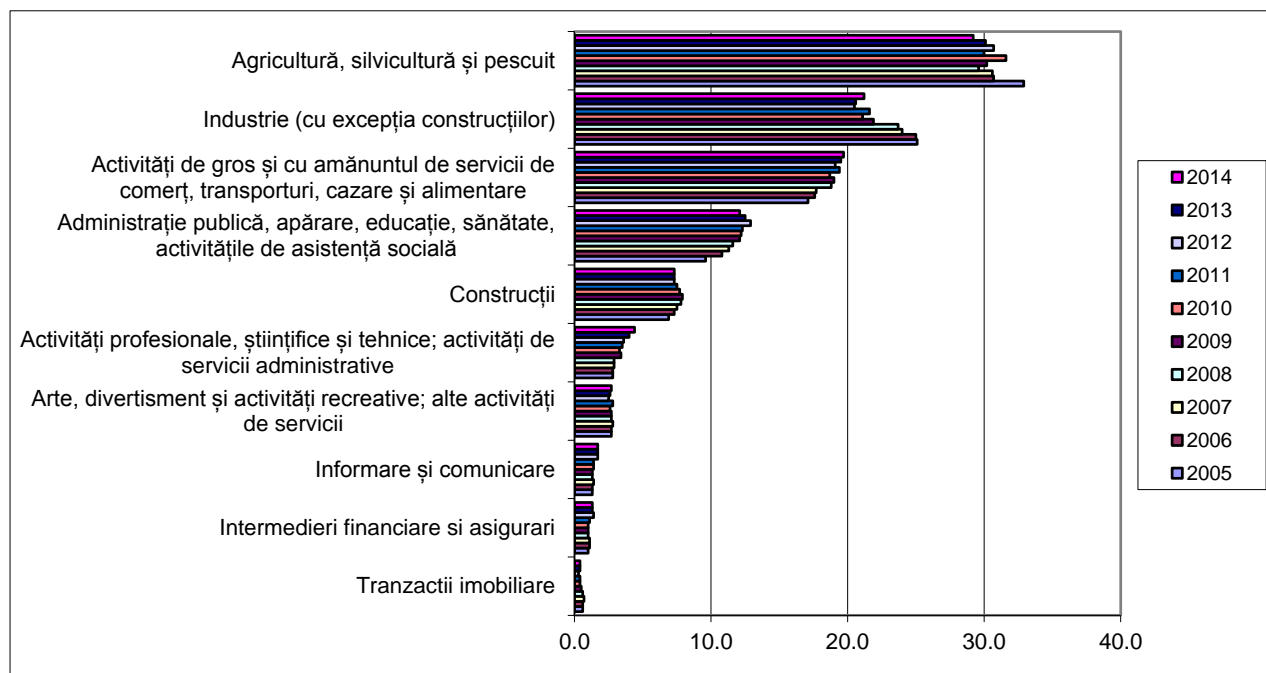
Sursa, Prelucrarea autorului

Figura. 1 Principali factori de influență a economiei naționale în procesul de reformă

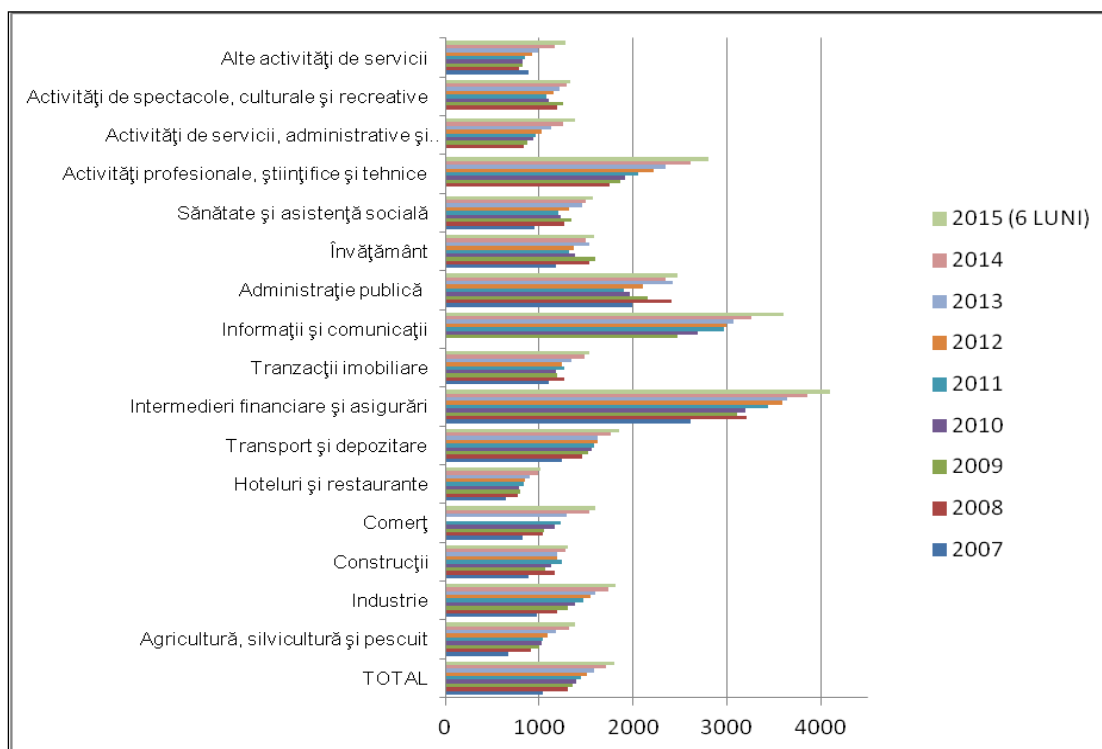
Sursa, Prelucrarea autorului

Figura 2. Evoluția ponderii personalului angajat pe grupuri de activități din economia națională a României

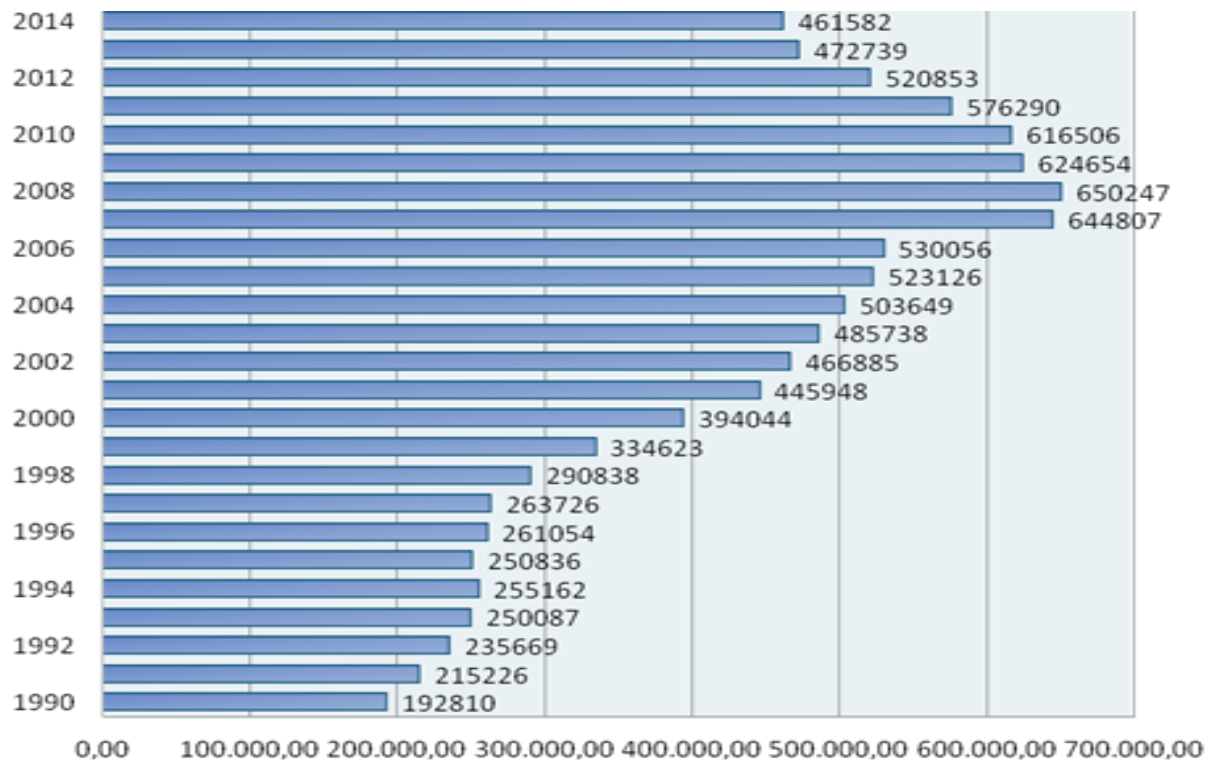
Sursa: Prelucrare date Eurostat: *Employment by A*10 industry breakdowns [nama_10_a10_e]*, disponibile pe <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

Figura 3. Evoluția salariului mediu net pe sectoare ale economiei naționale

Sursa – prelucrare serii de date TEMPO, Forta de Munca, Castig salarial, Institutul Național de Statistică.

Figura 5 — Numărul de studenți înmatriculați la programe de studii universitare în România (1990-2014)

Sursa: prelucrare baza de date TEMPO - Institutul Național de Statistică, pentru perioada 1990-2006 și Raport CNFIS 2014, numărul studenților fizici înmatriculați la programe de studii universitare în învățământul public din România, pentru perioada 2007-2014